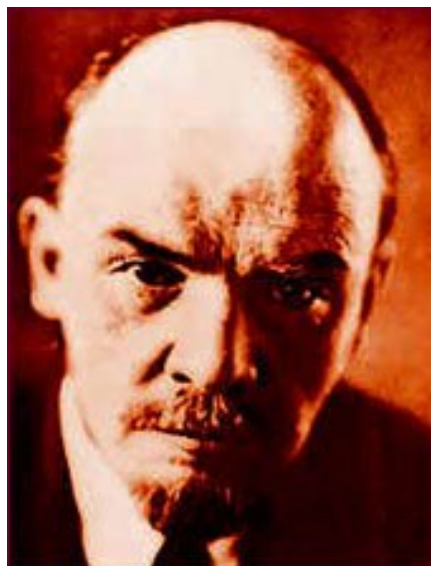

V. I. Lenjin

O ZADRUGARSTVU

I

Kod nas se, čini mi se, ne obraća dovoljno pažnja na zadrugarstvo. Teško da svi shvataju da sad, od Oktobarske revolucije i nezavisno od nepa (naprotiv, u tom pogledu treba reći: baš zahvaljujući nepu), zadrugarstvo dobija kod nas sasvim izuzetan značaj. U maštanjima starih zadrugara ima mnogo fantastike. Oni su često smešni zbog svoje fantastičnosti. A y čemu je njihova fantastičnost? U tome što ljudi ne shvataju osnovni, bitni značaj političke borbe radničke klase za obaranje gospodstva eksploatatora. Sad je kod nas to obaranje izvršeno, i sad mnogo štošta od onog što je bilo fantastično, čak romantično, čak vulgarno, u maštanjima starih zadrugara postaje potpuno neulepšana stvarnost.

Kod nas je, stvarno, kad je državna vlast u rukama radničke klase, kad toj državnoj vlasti pripadaju sva sredstva za proizvodnju, kod nas je, stvarno, ostao samo zadatak organizovanja stanovništva u zadruge. S maksimalnim organizovanjem stanovništva u zadruge sam od sebe postiže cilj onaj socijalizam koji je ranije izazivao opravdane potsmehe, osmejak, omalovažavanje od strane ljudi istinski uverenih u nužnost klasne borbe, borbe za političku vlast itd. I eto, svi drugovi nisu svesni toga kakav sad džinovski, ogroman značaj dobija za nas organizovanje stanovništva Rusije u zadruge. U nepu - mi smo učinili ustupak seljaku kao trgovcu, principu privatne trgovine; baš iz toga proizilazi (suprotno onome što se misli) džinovski značaj zadrugarstva. Faktički, organizovati u zadruge, dovoljno široko i dovoljno duboko, rusko stanovništvo zz vreme nepa - jeste sve što nam je potrebno, jer sad smo mi našli onaj stepen povezivanja

privatnog interesa, privatnog trgovačkog interesa, nadzora i kontrole nad njim od strane države, stepen njegova potčinjavanja opštim interesima, koji je ranije predstavljao kamen spoticanja za mnoge i mnoge socijaliste. Vlast države nad svim krupnim sredstvima za proizvodnju, državna vlast u rukama proletarijata, savez tog proletarijata s mnogim milionima sitnih i najsitnijih seljaka, obezbeđenje tom proletarijatu rukovođenja u odnosu prema seljaštvu itd., - zar to nije sve što je potrebno da se iz zadrugarstva, iz samog zadrugarstva, koje smo pre tretirali kao merkantilno i koje s izvesne strane imamo pravo da tretiramo i sad pod nepom kao takvo, zar to nije sve što je potrebno za izgradnju potpunog socijalističkog društva? To još nije izgradnja socijalističkog društva, ali to je sve što je potrebno i dovoljno za tu izgradnju.

Baš taj momenat potcenjuju mnogi naši odgovorni radnici-praktičari. Na zadrugarstvo se kod nas gleda s omalovažavanjem: ne shvata se kakav izuzetan značaj ima to zadrugarstvo, prvo, s principijelne strane (svojina na sredstva za proizvodnju u rukama države), drugo, sa strane prelaza na nov poredak putem što prostijim, lakšim i pristupačnijim za seljaka.

A to je, međutim, glavno. Jedno je - fantazirati o svakojakim radničkim organizacijama za izgradnju socijalizma, a drugo naučiti se praktično izgrađivati taj socijalizam tako da svaki sitni seljak može učestvovati u toj izgradnji. Taj stepen smo mi dostigli sad. A nesumnjivo je da se, dostigavši ga, koristimo njime neverovatno malo.

Mi smo preterali prelazeći na nep u tom pogledu što smo dali odveć mnogo mesta princilu slobodne industrije i trgovine; mi smo preterali prelazeći na nep u tom pogledu što smo zaboravili da mislimo o zadrugarstvu, što sad potcenjujemo zadrugarstvo, što smo već počeli zaboravljati na džinovski značaj zadrugarstva u dvema gore pomenutim stranama tog značaja.

Hteo bih sad da porazgovaram s čitaocem o tome šta se praktično može i mora sad odmah učiniti polazeći od tog "zadružnog" principa. Kojim se sredstvima može i mora sad odmah početi da razvija taj "zadružni" princip tako da svakome bude jasan njegov socijalistički značaj?

Zadrugarstvo treba politički postaviti tako da ne samo zadrugarstvo uopšte i uvek uživa izvesne olakšice, nego da te olakšice budu čisto materijalne olakšice (visina bankovnih kamata itd.). Zadrugarstvo treba kreditirati državnim sredstvima koja će makar malo, ali ipak premašivati ona sredstva koja dajemo na zajam privatnim preduzećima, čak preduzećima teške industrije, itd.

Svaki društveni sistem nastaje samo uz finansisku pomoć određene klase. He treba ni pominjati stotine i stotine miliona rubalja koje je koštalo rađanje "slobodnog" kapitalizma. Sad moramo shvatiti, i pretvoriti u delo, da društveni sistem koji mi danas moramo pomagati preko obične mere - jeste zadružni sistem. A pomagati ga treba u pravom smislu te reči, tj. nije dovoljno pod tim pomaganjem podrazumevati pomaganje svakog zadružnog prometa, - pod tim pomaganjem treba podrazumevati pomaganje zadružnog prometa u kojem stvarno učestvuju stvarne mase stanovništva. Davati premiju

seljaku koji učestvuje u zadružnom prometu, to je oblik безусловно ispravan, ali proveravati pri tome to učestvovanje i proveravati njegovu svesnost i njegov kvalitet, - eto u čemu je srž pitanja. Kad zadružni radnik dolazi u selo i počinje tamo da organizuje zadružni dućančić, stanovništvo, strogo govoreći, nikako u tom ne učestvuje, ali ono će se u isto vreme, rukovodeći se sopstvenim interesom, požuriti da pokuša da u njemu učestvuje.

Ova stvar ima i drugu stranu. Mi treba da uradimo još vrlo malo s gledišta "civilizovanog" (pre svega pismenog) Evropljanina, da bismo naterali sve, sve do jednog, da učestvuju, i da učestvuju ne pasivno, nego aktivno, u zadružnim operacijama. Zapravo, nama je ostalo "samo" jedno: da učinimo naše stanovništvo toliko "civilizovanim" da ono shvati sve koristi od stoprocentnog učešća u zadrugama i da organizuje to učešće. "Samo" to. Nikakve nam druge mudrosti nisu sad potrebne da bismo prešli u socijalizam. Ali da bismo izveli to „samo“, potrebna je čitava revolucija, ceo period kulturnog razvitka čitave narodne mase. Zato naše pravilo mora biti: što manje mudrovanja i što manje zapetljavanja. Nep u tom pogledu pretstavlja napredak u tom smislu što se on prilagođava nivou najobičnijeg seljaka, što on ne traži od njega ničega višeg. Ali da bi se preko nepa postiglo stoprocentno učešće u zadrugama svega stanovništva - za to je potrebna čitava istoriska epoha. Mi možemo preći tu epohu u najboljem slučaju za jedan do dva decenija. A ipak će to biti posebna istoriska epoha, i bez te istoriske epohe, bez stoprocentne pismenosti, bez dovoljnog stepena inteligencije, bez dovoljnog stepena naviknutosti stanovništva na to da se koristi brošurama i bez materijalne baze za to, bez izvesne obezbeđenosti, recimo od nerodice, od gladi itd., - bez toga mi svoj cilj, ne postigosmo. Cela je stvar sad u tome da spojimo onaj revolucionarni elan, onaj revolucionarni entuzijazam koji smo već ispoljili, i ispoljili u dovoljnoj meri, i krunisali punim uspehom, da ga spojimo (ovde bih gotovo rekao) sa sposobnošću biti inteligentan i spretan trgovac, što je sasvim dovoljno za dobrog zadrugara. Pod sposobnošću biti trgovac ja razumem sposobnost biti kulturni trgovac. Neka to dobro utuže ruski ljudi, ili prosto seljaci, koji misle: čim on trguje, znači, sposoban je za trgovca. To je sasvim netačno. On trguje, ali od toga do sposobnosti biti kulturni trgovac još je vrlo daleko. On sad trguje azijski, a da bi bio sposoban za trgovca, treba da trguje evropski. Od toga njega deli čitava epoha.

Da završim: niz privilegija, ekonomskih, finansiskih i bankovnih, zadrugarstvu - u tome treba da se sastoji pomoć naše socijalističke države novom principu organizovanja stanovništva. Ali time je zadatak postavljen tek u opštim crtama, jer još ostaje neodređena, neopisana detaljno čitava sadržina zadatka praktično, tj. treba umeti pronaći onaj oblik "premija" (i one uslove za njihovo davanje) koji mi dajemo za organizovanje u zadruge, onaj oblik premija pomoću kojeg dovoljno pomažemo zadrugarstvo, onaj oblik premija pomoću kojeg postizemo civilizovanog zadrugara. A sistem civilizovanih zadrugara pri društvenoj svojini na sredstva za proizvodnju, pri klasnoj pobedi proletarijata nad buržoazijom - to je sistem socijalizma.

4 januara 1923.

II

Kad god sam pisao o novoj ekonomskoj politici, uvek sam citirao svoj članak iz 1918 godine o državnom kapitalizmu[1]. To je izazivalo više puta sumnje kod nekih mladih drugova. Ali njihove sumnje odnosile su se mahom na apstraktno-politička pitanja.

Njima je izgledalo da se ne može nazivati državnim kapitalizmom onaj sistem u kojem sredstva za proizvodnju pripadaju radničkoj klasi, a toj radničkoj klasi pripada državna vlast. Međutim, oni nisu zapažali da je kod mene termin "državni kapitalizam" upotrebljavan: prvo, radi istoriske veze našeg sadašnjeg stava sa stavom u mojoj polemici protiv takozvanih levih komunista, a ja sam još onda dokazivao da bi državni kapitalizam bio iznad naše sadašnje ekonomike; za mene je bilo važno da utvrdim kontinuitet između običnog državnog kapitalizma i onog neobičnog, čak sasvim neobičnog, državnog kapitalizma o kojem sam govorio uvodeći čitaoca u novu ekonomsku politiku. Drugo, za mene je uvek bio važan praktični cilj. A praktični cilj naše nove ekonomske politike sastojao se u dobijanju koncesija; koncesije bi već nesumnjivo bile u našim uslovima čist tip državnog kapitalizma. Eto pod kojim sam aspektom ja gledao na raspravljanja o državnom kapitalizmu.

Ali ima još jedna strana stvari pri kojoj nam može zatrebati državni kapitalizam ili, u najmanju ruku, poređenje s njim. To je pitanje zadrugarstva.

Nesumnjivo je da je zadrugarstvo u jednoj kapitalističkoj državi kolektivna kapitalistička institucija. Nesumnjivo je i to da u našoj sadašnjoj ekonomskoj stvarnosti, kad mi imamo privatnokapitalistička preduzeća - ali ne drukčije nego na društvenom zemljištu i ne drukčije nego pod kontrolom državne vlasti koja pripada radničkoj klasi - i preduzeća dosledno socijalističkog tipa (i sredstva za proizvodnju pripadaju državi, i zemlja na kojoj se nalazi preduzeće i čitavo preduzeće u celini), iskrsava pitanje još i treće vrste preduzeća, koja ranije nisu imala samostalnosti s gledišta principijelnog značaja, naime: zadružnih preduzeća. U privatnom kapitalizmu zadružna preduzeća razlikuju se od kapitalističkih preduzeća kao kolektivna preduzeća od preduzeća privatnih. U državnom kapitalizmu zadružna preduzeća razlikuju se od državnokapitalističkih kao preduzeća privatna, prvo, i kolektivna, drugo. U našem postojećem sistemu zadružna preduzeća razlikuju se od preduzeća privatnokapitalističkih kao preduzeća kolektivna, ali se ne razlikuju od socijalističkih preduzeća ako su zasnovana na zemlji kad sredstva za proizvodnju pripadaju državi, tj. radničkoj klasi.

Eto taj se momenat kod nas ne uzima dovoljno u obzir kad se raspravlja o zadrugarstvu. Zaboravlja se da zadrugarstvo dobija kod nas, zahvaljujući osobenosti našeg državnog sistema, sasvim izuzetan značaj. Ako apstrahujemo koncesije, koje, uzgred budi rečeno, nisu kod nas postigle koliko toliko znatniji razvitak, zadrugarstvo se u našim uslovima najčešće potpuno poklapa sa socijalizmom.

Da objasnim svoju misao. U čemu se sastoji fantastičnost planova starih zadrugara, počev od Roberta Ovena? U tome što su oni maštali o mirnom preobražaju modernog društva

od strane socijalizma ne uzimajući u obzir tako osnovno pitanje kao što je pitanje klasne borbe, osvajanja političke vlasti od strane radničke klase, obaranja gospodstva klase eksploatatora. I zato smo mi u pravu kad u tom "zadružnom" socijalizmu vidimo čistu fantastiku, kad vidimo nešto romantično, čak vulgarno, u snovima o tome kako se prostim organizovanjem stanovništva u zadruge klasni neprijatelji mogu pretvoriti u klasne saradnike i klasni rat u klasni mir (takozvani građanski mir).

Nesumnjivo je da smo mi s gledišta osnovnog zadatka naše epohe bili u pravu, jer bez klasne borbe za političku vlast u državi socijalizam ne može biti ostvaren.

Ali pogledajte kako se stvar izmenila sad kad je državna vlast već u rukama radničke klase, kad je politička vlast eksploatatora oborena i kad se sva sredstva za proizvodnju (osim onih koja radnička država dobrovoljno daje privremeno i uslovno eksploatatorima u koncesiju) nalaze u rukama radničke klase.

Sad imamo pravo da kažemo da je prost porast zadrugarstva za nas istovetan (uz pomenuti "mali" izuzetak) s porastom socijalizma, i u isto vreme moramo priznati radikalnu promenu čitavog našeg gledišta na socijalizam. Ta radikalna promena sastoji se u tome što smo ranije težište stavljali i morali stavljati na političku borbu, revoluciju, osvajanje vlasti itd. A sad se težište menja toliko da se prenosi na miran organizacioni "kulturni" rad. Ja bih čak rekao da se za nas težište prenosi na kulturništvo - da nema međunarodnih odnosa, da se ne moramo boriti za našu poziciju u međunarodnim razmerama. A ako to ostavimo na stranu i ograničimo se na unutrašnje ekonomske odnose, kod nas se sad zaista težište rada prenosi na kulturništvo.

Pred nama su dva glavna zadatka, koji čine epohu. To je zadatak preinačenja našeg aparata, koji ne valja apsolutno ništa i koji smo u celosti nasledili od ranije epohe; za pet godina borbe mi niti smo stigli niti mogli stići da ovde išta ozbiljno preinačimo. Drugi naš zadatak sastoji se u kulturnom radu među seljaštvom. A taj kulturni rad u seljaštvu, kao ekonomski cilj, ide baš za organizovanjem u zadruge. Pod uslovom potpunog organizovanja u zadruge mi bismo već obema nogama stajali na socijalističkom tlu. Ali taj uslov potpunog organizovanja u zadruge sadrži u sebi takav kulturni nivo seljaštva (baš seljaštva kao ogromne mase) da to potpuno organizovanje u zadruge nije moguće bez čitave kulturne revolucije.

Nama su naši protivnici često govorili da preduzimamo besmislen posao nakalemljivanja socijalizma u nedovoljno kulturnoj zemlji. Ali oni su se prevarili u tome što mi nismo počeli s onog kraja s kojeg je trebalo početi po teoriji (kojekakvih pedanata) i što je kod nas politički i socijalni prevrat ispao prethodnik onog kulturnog prevrata, one kulturne revolucije pred kojom mi ipak sad stojimo.

Nama je sad dovoljna ta kulturna revolucija da bismo bili potpuno socijalistička zemlja, ali za nas ta kulturna revolucija predstavlja neverovatne teškoće i čisto kulturne prirode (jer mi smo nepismeni) i materijalne prirode (jer da se bude kulturnan, potreban je izvestan razvitak materijalnih sredstava za proizvodnju, potrebna je izvesna materijalna baza).

6 januara 1923.
fusnote:

[1] V. I. Lenjin, Sočinenin, izd. 3-e, t. XXII, str. 503-528. - Red.

6 januara 1923.
Objavljeno u "Pravdi" br. 115 i 116 od 26 i 27 maja 1923.
V. I. Lenjin, Sočinenin, izd. 3-e, t. XXVII, str. 391-397.